

Yhdistetty lähi- ja etäopetus

Kyrö, Matti, 1981. Yhdistetty lähi- ja etäopetus. Aikuiskasvatus 1, 3—4, 95—98. — 1950-luvun lopulla aloitettiin Kansanvalistusseuran Kirjeopiston ja Lieksan yhteislyseon välillä ns. koulukokeilu, jossa on yhdistetty lähiopetus ja kirjeellinen opetus. Artikkelissa kuvataan kokeilussa käytettyä opetustapaa ja opetuksen tuloksia sekä ongelmia. Pohjautuen yhdistetystä opetuksesta tekemäänsä tutkimukseen kirjoittaja näkee tällä opiskelutavalla olevan monia sellaisia etuja, joita vain yhteen opetustapaan sidottulla toiminnalla ei ole.

Tämä artikkeli perustuu yhdistetyn lähi- ja etäopetuksen kokeilua valvovan toimikunnan toimeksiannosta tekemääni tutkimukseen, jonka on monisteena julkaissut Kansanvalistusseuran Kirjeopisto.

1. Yhdistetyn opetuksen periaatteet

Opetusmuotona yhdistetty opetus perustuu lähinnä etäopetukseen, jota täydennetään lyhyehköillä lähiopetuksen jaksoilla. Yhdistetyn opetuksen päämääränä on, että opiskelija oppii kunkin aineen perusasiat etäopiskelulla, jonka edistymistä opettaja valvoo koko ajan. Opiskelija voi kuitenkin itse määrätä hyvin pitkälle opiskelunsa tahdin. Lähiopetuksen merkitys yhdistetyssä opetuksessa on ensi sijassa täydentävä ja tukeva.

Yhdistetyn opetuksen tulee olla niin joustavaa, että hyvin erilaisissa elämäntilanteissa olevat ihmiset voivat sen avulla joko täydentää peruskoulutustaan tai hankkia ammatillista lisäkoulutusta. Meillä Suomessa yhdistetyn opetuksen kokeilu on tähännyt yleissivistävän koulutuksen tarjoamiseen sellaisille aikuisryhmille, joita toiminnassa ovat iltaoppikoulut tai lukioiden iltalinjat eivät tavoita. Tällaisia ryhmiä ovat esim. vuorotyöläiset, haja-asutusalueilla asuvat tai henkilöt, jotka eivät saa lastenhoitoa opiskelunsa ajaksi järjestymään. Yhdistetyn opetuksen tulee myös tarjota koulutettavalle se tuki, minkä suhteellisen kiinteä opiskelijaryhmä ja jatkuva mahdollisuus asiantuntijan eli opettajan apuun turvautuminen antaa. Yhdistetty opetus on siis ohjattua ja valvottua opetusta, jossa opiskelijan oma elä-

mäntilanne ja opiskeluolosuhteet otetaan mahdollisimman hyvin huomioon.

Naapurimaissamme yhdistetty opetus on tärkeä osa kaikkea opetusta. Neuvostoliitossa toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa etäopiskelijoiden osuus on noin kolmannes kaikista opiskelijoista. Nämä opiskelijat opiskelevat kuitenkin itse asiassa yhdistetyn opetuksen avulla, sillä etäopetuksen lisäksi he osallistuvat lähiopetus- ja tenttijaksoille varsinaisissa oppilaitoksissa. Työn ohella opiskelevilla on oikeus moniin erityisetiuihin, kuten palkallisiin opintolomiin ja matkakorvauksiin. Neuvostoliitossa tämän järjestelmän on laskettu, opiskelijoiden saamista tuntuista eduista huolimatta, olevan kustannuksiltaan vain viides- tai kuudesosa vastaavan päiväopetuksen kustannuksista. Tämä edullisuus johtuu siitä, että etäopiskelijat ovat suurimman osan ajasta tuotannollisessa työssä. Myös läntisissä naapurimaissamme, Norjassa ja Ruotsissa, on mahdollista suorittaa sekä peruskoulutukseen että ammatilliseen koulutukseen kuuluvia oppimääriä yhdistetyn opetuksen avulla.

Suomessa yhdistetty opetus on hieman yli 20 vuotta vanhaa. Koko tämän ajan opetusta on tarjottu kokeiluluontoisena, joten suhteellisen harvat ovat voineet opiskella opetusmuodon avulla. Yhdistetyn lähi- ja etäopetuksen kokeilun, ns. koulukokeilun, käynnisti vuonna 1959 Kansanvalistusseuran Kirjeopisto yhteistyössä Lieksan yhteislyseon kanssa. Kimmokkeen kokeilu sai kouluhallituksen silloiselta pääjohtajalta R.H. Oittiselta, joka kehoitti KVS:ä kiinnittämään huomiota Ruotsissa vuonna 1957 julkaistuihin syrjäseutujen kouluongelmia käsitelleeseen komiteanmietintöön.

Aina 1970-luvun alkuun kokeilun periaatteena oli tarjota syrjäseutujen lahjakkailla nuorilla opiskelumahdollisuus. Niinpä Lieksan ohella kokeilupaikkakuntina olivatkin Oulainen ja Valtimo. Helsingissä ensimmäinen kokeiluryhmä aloitti opintonsa vuonna 1974 ja sen jälkeen uusina paikkakuntina ovat tulleet mukaan Jyväskylä, Kajaani, Kemi ja Oulu. Vuosittain kokeilu on ollut käynnissä 2—3 paikkakunnalla. Alusta lähtien on perustettu keskikoulukurssia opiskelevia ryhmiä ja vuodesta 1972 lukioryhmiä.

Kokeilussa on suullisia kursseja järjestetty sekä keskikoulu- että lukioryhmille 4—6 vuodessa 2—3 viikon pituisina. Suullisen opetuksen tavoitteena on ollut selvittää vaikeiksi osoittautuneita asioita, hahmottaa kokonai-

suuksia eri aineiden kursseissa, opettaa opiskelutekniikkaa sekä erityisesti kielissä opettaa kuullun ymmärtämistä ja edistää suullisen valmiuden kehittymistä. Suullisilla kursseilla on opetettu pääasiassa kieliä ja matemaattisia aineita. Reaaliaineiden ja äidinkielen etäopetuksen ei ole katsottu vaativan aivan yhtä suurta suullisen opetuksen tukea kuin em. aineiden.

Etäopiskelussa oppilaat ovat suorittaneet 7—9 opetusyksikköä kuukaudessa. Etäopiskelumateriaalit ovat olleet Kansanvalistusseuran Kirjeopiston pelkästään etäopiskeluna tapahtuvaa aikuisopiskelua varten suunniteltuja kursseja. Varta vasten yhdistettyyn opetukseen laadittuja kursseja on ollut käytössä vain muutama. Yhdistetyssä opetuksessa antaa sekä lähi- että etäopetuksen sama opettaja. Kokeilun alussa etäopettajina toimivat KVS:n ao. aineiden opettajat, mutta tästä aiheutuneiden opetuksen päällekkäisyyksien ja koordinoitihankaluuksien vuoksi järjestelyä muutettiin vuonna 1977.

Koko lukion tai peruskoulun (keskikoulun) oppimäärän suorittaminen edellyttää noin 170 etäopetusyksikön suorittamista. Opiskelun alussa opiskelijoille laaditaan etäopetuksen aikataulu, josta ilmenee, miten etäopiskelu nivelletään lähiopetukseen ja mitkä opetusyksiköt kunakin opiskeluvuonna suoritetaan.

Etäopetus vuorottelee lähiopetuksen kanssa pitkälti opiskelijoiden olosuhteiden ja toiveiden mukaan. Säännöllisessä rytmityksessä opiskelu voi vuorotella siten, että ensin on kolmen viikon etäopiskelujakso, jonka jälkeen noin kolme viikkoa lähiopetusta kolme oppituntia illassa. Koska opetusmuodon on tarkoitus tarjota mahdollisimman monelle opiskelutilaisuus, myös opetuksen rytmitys voi vaihdella. Eräät ryhmät ovat opiskelleet esimerkiksi 4—5 oppituntia illassa lyhyemmissä jaksoissa tai lyhyempiä työviikkoja tai sitten niin, että lukuvuoteen sijoittuu yksi pitkäjakso, jolloin lähiopetusta ei anneta ollenkaan.

Yhdistetyssä opetuksessa yksi kurssimuotoisen iltakoulun opintoaikayksikköä (28 tuntia) vastaava jakso on jaettu suurin piirtein puoliksi lähi- ja etäopetuksen kesken. Kunkin kurssin sisäinen jaksoitus on yleensä ollut seuraavanlainen: Opiskelijat suorittavat noin kolmasosan kurssin etäopetusyksiköistä ennen kurssin alkua. Varsinaisen kurssin aluksi he saavat kaksi tuntia lähiopetusta, jona aikana opiskelijat saavat suullista palautetta jo suorittamistaan opetusyksiköistä sekä ohjausta seuraavaa etäopetusjaksoa varten. Etäopetusjaksolla opiskelijat suorittavat loput kaksi kolmasosaa ope-

tusyksiköistä, jonka jälkeen tulevalla kymmenen tunnin lähiopetusjaksolla heille selvitetään vaikeiksi osoittautuneita kurssin kohtia, hahmotetaan kurssikokonaisuuksia sekä erityisesti kielissä edistetään kuullun ymmärtämistä ja suullista valmiutta. Kurssien päätteeksi järjestetään yleensä tentti.

Yleisesti ottaen ainakin kohtalaisesti on pysytty ottamaan huomioon kunkin opiskelijaryhmän omat toiveet ja tarpeet opetusta käytännössä järjesteltäessä. On kuitenkin havaittavissa tendenssi, että miehet tyytyisivät vähempiin suullisen opetuksen jaksoihin kuin naiset. He haluaisivat jopa vähentää niitä yleisesti käytetyistä 4—6 kerrasta ja naisista taas viidesosa olisi valmis lisäämään niitä 7—10:een vuodessa.

Opetuksen sisältöä koskevista asioista opiskelijoilla on selkeät käsitykset. Kolme neljäsosaa heistä on sitä mieltä, että suullisen opetuksen ensisijaisena tehtävänä on selvittää ja syventää opetuskirjeiden sisältöä. Opiskelijat siis hyväksyvät sen periaatteen, jolle kokeilu alusta asti on rakentunut: etäopiskelu muodostaa oppimisen perustan, jota suullisella opetuksella täydennetään. Tätä vahvistaa myös se, että opiskelijoiden mielestä asiat tulee kerrata suullisilla opetusjaksoilla. Vain viidesosa haluaisi jättää kertaamisen opiskelijan itsensä tehtäväksi.

Etäopetuksen päämääristä eivät opiskelijat ole yhtä yksimielisiä kuin suullisen opetuksen päämääristä. 45 % pitää etäopetuksen ensisijaisena tehtävänä oppikirjojen asioiden syventämistä, mutta melkein yhtä moni (37 %) katsoo, että etäopetuksen avulla tulee etupäässä harjoitella opetettavia asioita. Periaatteessa näiden molempien käsitysten perustelut ovat yhtenäiset: opiskelijat haluavat varmentaa itseopiskelunsa tulokset.

Opiskelijoilla on hankaluuksia lähinnä kielissä ja matematiikassa eli siis aineissa, joihin jo suullisen opetuksen tuntisuunnitelmassakin pääpaino asetetaan. Kielten opiskelussa suurimpana puutteena on luonnollisestikin ääntämisen ja kuullun ymmärtämisen harjoituksen puute. Matemaattisissa aineissa harvat suulliset kontaktit haittaavat oppimista. Palaute ei ole riittävän nopeata, jolloin väärin opittu asia saattaa helposti jäädä vaivaamaan myöhempäinkin opiskelua. Ongelman ratkaisuksi näyttää kuitenkin olevan varsinaisen suullisen opetuksen lisäämistä parempi keino opintoneuvonnan järjestäminen siten, että opiskelijalla melkeinpä välittömästi pulmatilanteen synnytyä on mahdollisuus ottaa yhteyttä opettajaan ja saada tarpeelliset neuvot.

2. Koulukokeilun opiskelijat

Koulukokeilun opiskelijarakenne eroaa selvästi tavallisten iltakoulujen opiskelijarakenteesta. Koulukokeilun opiskelijat ovat yleensä yli 30-vuotiaita ja perheellisiä, kun taas iltakoululaiset ovat keski-ikältään noin 20-vuotiaita ja tavallisimmin naimattomia. Koko kokeilun ajan on yli 30-vuotiaiden osuus opiskelijakunnassa kasvanut. Muutos on aiheutunut lähinnä siitä, että peruskoulun toteuduttua nuoremmat ikäluokat eivät enää tarvitse keskikouluasteen koulutusta. Oleellisesti ikärakenteeseen vaikutti myös 1970-luvun alussa tehty kokeilun uusi tavoitteenasettelu. Tällöin tietoisesti siirryttiin syrjäseutujen lahjakkaiden ja vähävaraisten nuorten opetuksesta laaja-alaisemmin aikuisopiskelumahdollisuuksia lisäävään opetukseen. Ikärakenteen muutos johtuu siten yksinomaisesti keskikouluryhmistä, kaikki neljä lukioyhmää ovat olleet ikärakenteeltaan keskenään suhteellisen homogeenisia.

Valtaosa koulukokeilun opiskelijoista on työssäkäyviä perheenäitejä. Perinteisestä rooliajattelusta johtuen näillä naisilla ei yleensä ole mahdollisuutta opiskella normaalin lähiopetuksen avulla, sillä he joutuvat päivätyönsä lisäksi tekemään myös kotityöt. Voidaankin väittää, että yhdistetyllä opetuksella saattaa olla sukupuolten välistä tasa-arvoa lisäävä vaikutus. Ne naiset, jotka yhdistetyn opetuksen avulla ovat lisänneet muodollista koulutustaan, ovat parantaneet mahdollisuuksiaan kilpailla miesten kanssa työllämissä. Heille yhdistetty opetus on useimmiten ollut puhtaan itseopiskelun ohella ainoa mahdollinen opiskelumuoto.

Koulukokeilu näyttää tavoittaneen hyvin erään tärkeän kohderyhmänsä, nimittäin vuorotyössä ja epäsäännöllisinä työaikoina työskentelevät. Ryhmästä riippuen näiden osuus on vaihdellut 40—50 % kaikista opiskelijoista. Yhdistetty opetus on tutkimuksen perusteella ilmeisen sopiva opiskelumuoto vuorotyötä tekeville, sillä heidän keskeyttämisprosenttinsa ei merkittävästi eroa normaalissa päivätyössä käyvien keskeyttämisprosentista. Opetusmuodon joustavuus ei liity pelkästään opiskelijan omaan opiskelutahtiin, -aikaan ja -paikkaan, vaan myös kuhunkin opiskeluryhmään. Suullisen opetuksen jaksot voidaan sovittaa melko pitkälti kunkin opiskeluryhmän omien tarpeiden mukaan.

Opiskelijoiden opiskelumotivaatiota vähintään yhtä hyvänä kuin tavallisten iltakoulujen opiskelumotivaatiota piti 94 % kyselyyn vastanneista opettajista. Positiivinen käsitys moti-

vaatiosta näytti riippuvan opettajan omasta opettajakokemuksesta. Mitä kauemmin opettajana on toiminut sitä positiivisempi on suhtautuminen opiskelijoiden opiskelumotivaatioon. Sama tendenssi pätee myös suhtautumisessa opiskelijoiden aineenhallintaan. Puolet yli 10 vuotta opettajina toimineista piti opiskelijoiden aineenhallintaa hiukan tavallisten ilta-koululaisten aineenhallintaa parempana.

Kun opettajilta kysyttiin, minkälaista yhdistetty opetus on verrattuna tavalliseen luokkaopetukseen, niin valtaosa opettajista ilmoitti yhdistetyn opetuksen olevan mielenkiintoisempaa, tehokkaampaa ja enemmän työn iloa antavaa. Samalla opetusmuoto on kuitenkin heidän mielestään vaativampi, varsinkin opiskelijalle. Hänen on suhtauduttava etäopiskeluun samalla vakavuudella kuin lähiopiskeluunkin ja toisaalta lähiopetusjaksoilla ei ole varaa poissaoloihin samassa määrin kuin tavallisissa ilta-kouluissa saattaa olla.

Myönteisimpinä asioina yhdistetyssä opetuksessa opettajat pitivät opiskelijoiden innostusta ja aktiivisuutta, opetusmuodon tehokkuutta ja sitä, että se todella pakottaa opiskelijan omakohtaisesti syventymään asioihin. Näistä tekijöistä johtuen myös oppimistulokset ovat kohtalaisen hyviä.

3. Yhdistetyn opetuksen keskeiset ongelmat

Koulukokeilu on osoittanut, että opettajien ja opiskelijoiden kouliintumattomuus etäopetukseen heijastuu myös koko yhdistettyyn opetukseen. Koulukokeilussa opetuksen painopiste on ollut hieman selvemmin kuin opetusmuodon periaatteet edellyttävät lähiopetuksessa. Kokeiluun osallistujat pitävät oppimisvaikeuksien suurimpana syynä suullisen opetuksen vähäistä määrää eivätkä juuri koskaan katso etäopetukseen liittyvien tekijöiden voivan vaikuttaa oppimiseen. Näyttää siltä, että koulukokeilussa ei ole vielä saavutettu opetusmuotojen välisen tasapainon optimitilaa. Käytännössä tämä ongelma ilmenee esimerkiksi kielten harjoittelussa. Opiskelijat eivät aina uhraa kotonaan kielten harjoitteluun opetusäänitteiden avulla riittävästi aikaa, vaan luottavat liikaa suullisilla jaksoilla tehtävään harjoitteluun.

Toinen opetusmuodon keskeinen ongelma on suhteellisen korkea keskeyttämisprosentti. Koulukokeilussa ei ole pystytty riittävässä määrin kiinnittämään huomiota oppilashuoltoon ja näin saamaan ulkoiset opiskeluolosuhteet niin hyväksi kuin ne opetuksenantajasta riippuen on tehtävissä. Toisaalta on muistettava, että yhdistetyn opetuksen opiskelijakunta

koostuu ihmisistä, joiden usein on vaikea löytää riittävästi vapaata aikaa opiskeluun edes näin joustavassa opiskelumuodossa.

4. Loppupäätelmät

Kyselyn tulosten perusteella yhdistetty opetus on täyttänyt hyvin aukon kansalaisten opiskelumahdollisuuksissa ja siten osoittanut tarpeellisuutensa. Työssäkäyvät perheenäidit, vuorotyöläiset ja muutoin hankalina työaikoina työskentelevät ovat yhdistetyn opetuksen avulla voineet suorittaa tutkinnon, jonka suorittamiseen muulla tavoin heillä ei olisi ollut mahdollisuuksia. Näin yhdistetty opetus on yksilöille merkinnyt henkilökohtaisten toiveiden täyttymistä sekä konkreettisesti työuralla etenemisen kautta taloudellista hyötyä. Sen avulla on myös saatu ilmeistä lahjakkuusreserviviä korkeamman koulutuksen piiriin. Yhdistetty opetus toteuttaa täten tehokkaasti koulutusjärjestelmämme keskeistä pyrkimystä järjestää tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet kaikille yhteiskunnan jäsenille ja edistää koulutuksen avulla yhteiskunnallista tasa-arvoa.

Yhdistetyllä opetuksella on myös sosiaalisia vaikutuksia. Sen kohderyhmä koostuu pääasiassa ihmisistä, joiden on työnsä vuoksi keskimääräistä vaikeampi luoda ja pitää yllä sosiaalisia kontakteja. Yhdistetyn opetuksen kautta nämä ihmiset löytävät samanlaisessa elämäntilanteessa olevia. Lisäksi he saavat opiskelusta itselleen harrasteen, joka samalla edistää heidän taloudellisia tavoitteitaan ja pyrkimyksiään sosiaalisten suhteiden kannalta vapaampaan työhön.

Tutkimuksessa selvitettiin lyhyesti myös yhdistetyn opetuksen kustannuksia ja osoittautui, että sen aiheuttamat kustannukset ovat laskentatavasta riippuen joko hieman alemmat tai jokseenkin yhtä suuret kuin tavallisessa luokkaopetuksessa. Siten taloudelliset tekijät eivät estä yhdistetyn opetuksen ottamista viralliseksi opetusmuodoksi muun iltaopetuksen rinnalle.

Erityisesti nykyisen massatyöttömyyden aikana on yhdistetyllä opetuksella myös jonkin verran työvoimapolitiittista merkitystä. Se suo puutteellisen peruskoulutuksen omaaville mahdollisuuden joustavasti työssäkäynnin ohella täydentää koulutustaan ja siten paremmin turvata työllisyytään.

Koulukokeilu on osoittanut yhdistetyn opetuksen tarpeellisuuden yhtä hyvin yleissivistävässä kuin keskiasteen ammatillisessakin koulutuksessa. Uudistettaessa keskiasteen koulutusta olisikin varattava tilaa myös yhdistettyä opetusta käyttäville oppilaitoksille.